

W 1983 roku zakończono pierwszą redakcję monografii, w której wyeksponowano takie zagadnienia jak: polityczne przesłanki współpracy przygranicznej, współpraca gospodarza w dziedzinie przemysłu, rolnictwa, wykorzystania i ochrony rzeźk granicznych, zatrudnienia, współpraca w zakresie kultury, oświaty, nauki, sportu, turystyki oraz organizacji młodzieżowych. W końcowej części monografii ukazano na przykładzie województw i okręgów oraz miast przygranicznych reprezentatywne formy tej współpracy. Całościowe zakończenie tego tematu wraz z oddaniem maszynopisu do druku nastąpi w pierwszym półroczu 1984 r. Praca ta ukaże się równocześnie w języku polskim i języku niemieckim.

Dotychczasowa realizacja problemu resortowego R III/4 podsumowana została na posiedzeniu zespołu koordynacyjnego w dniu 5 stycznia 1984 r. Członkowie zespołu stwierdzili, że w większości grup tematycznych zadania naukowo-badawcze przebiegały zgodnie z przyjętym harmonogramem. Wysoko oceniono realizację planu wydawniczego problemu oraz przeprowadzone konferencje naukowe. Do istotnych osiągnięć zaliczano także nawiązanie współpracy z zagranicznymi ośrodkami badawczymi. Współpraca ta przejawia się we wspólnym organizowaniu sympozjów naukowych oraz wzajemnym udostępnianiu swoich periodyków i czasopism dla publikowania uzyskiwanych efektów badawczych. Doświadczenia z realizacji problemu resortowego R III/4 w latach 1982 - 1984 wskazują, że właściwie prowadzona koordynacja badań niemieckich pozwala uzyskiwać możliwie terminowo nakreślone cele poznawcze i użytkowe oraz jest jednym z gwarantów ich dalszego rozwoju.

Ryszard Wryk

PROF. DR HELMUT RIDDER — DOKTOREM HONORIS CAUSA
UNIwersytetu Łódzkiego

W dniu 14 października 1983 r. odbyła się w Łodzi uroczystość nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Łódzkiego prawnikowi, profesorowi Uniwersytetu Justusa Liebiga w Gießen (RFN) doktorowi Helmutowi Ridderowi, zasłużonemu działaczowi i od szeregu lat pierwszemu przewodniczącemu Towarzystwa Niemiecko-Polskiego Republiki Federalnej Niemiec (*Deutsch-Polnische Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland e. V.*) Promotorem przewodu był prof. dr Tadeusz Szymczak z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, recenzentami — prof. dr Kazimierz Działocha z Uniwersytetu Wrocławskiego i prof. dr Lech Janicki z Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

Uroczystość, której — w otoczeniu Senatu Uniwersytetu Łódzkiego — przewodniczył rektor tej uczelni prof. dr Jerzy Wróblewski, zaszczylił swą obecnością: prezydent Uniwersytetu Justusa Liebiga w Gießen prof. dr Karl Alewell, profesorowie tegoż Uniwersytetu Gert Jahn i Hugon Karthaus, kierownik Biura Prawnego Ambasady RFN w Warszawie dr Axel Weishaupt, sekretarz Komitetu Łódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej doc. dr Konrad Janio, wiceprezydent miasta Łodzi dr Jan Nosko i przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych PRL Wojciech Więckowski. W uroczystości tej, w której uczestniczyła także mał-

żonka prof. Riddera pani dr Maria Ridder, wzięła udział delegacja Instytutu Zachodniego w Poznaniu w osobach jego dyrektora prof. dr Antoniego Czubińskiego, wicedyrektora prof. dr Lecha Janickiego i red. Władysława Tomaszewskiego.

Po przemówieniu inauguracyjnym rektora J. Wróblewskiego i *laudatio* promotora prof. Szymczaka nowy doktor *honoris causa* wygłosił (częściowo w języku polskim) wykład na temat dialektycznej „jedności teorii i praktyki”.

Pośród nadesłanych gratulacji wymienić należy list podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych PRL Ernesta Kuczy, akcentujący bogaty dorobek naukowy prof. Riddera oraz jego wieloletnie głębokie zaangażowanie — tak osobiste, jak i jako przewodniczącego Towarzystwa Niemiecko-Polskiego RFN — na rzecz normalizacji i rozwoju stosunków między Polską Rzeczpospolitą Ludową i Republiką Federalną Niemiec, a zwłaszcza jego aktywność na rzecz konsekwentnej realizacji postanowień układu z 7 grudnia 1970 r. o podstawach normalizacji tychże stosunków. Gratulacje w imieniu Instytutu Zachodniego złożył prof. Ridderowi prof. dr Antoni Czubiński.

Profesor doktor Helmut Ridder, ur. dnia 18 lipca 1919 r. w Bocholt, jest znanym w RFN i poza jej granicami specjalistą z zakresu prawa konstytucyjnego, zajmujący się także naukami politycznymi. Studia prawnicze odbywał w latach 1937 — 1940 na Uniwersytetach w Monasterze (Münster), Freiburgu (in Breisgau), Jenie oraz w Kolonii, gdzie w kwietniu 1940 r. złożył pierwszy państwowy egzamin prawniczy, po czym został powołany do służby wojskowej w armii niemieckiej. W 1945 r. podjął na Uniwersytecie w Monasterze pracę jako pomocniczy pracownik naukowy, uzyskując tam w 1947 r. stopień naukowy doktora praw, co poprzedzone zostało złożeniem przez niego w tymże roku w Düsseldorfie drugiego państwowego egzaminu prawniczego. Po uzyskaniu doktoratu był na uniwersytecie monasterskim wykładowcą kontraktowym (*Privatdozent*), a następnie (w 1950 r.) habilitował się tam w zakresie prawa publicznego i porównawczego na podstawie rozprawy pt. *Verfassungsrecht und Verwaltungsemanzipation in England (Prawo konstytucyjne i emancypacja administracyjna w Anglii)*. W latach 1950 — 1952 był docentem Uniwersytetu we Frankfurcie n. Menem oraz równolegle (1951 — 1952) zastępcą profesora na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie Zachodnim. W latach 1952-1959 był na Uniwersytecie we Frankfurcie profesorem zwyczajnym; prowadząc zarazem wykłady zlecane w Akademii Pracy we Frankfurcie n. Menem i na Politechnice w Darmstadt.

W latach 1959-1965 piastował stanowisko profesora zwyczajnego Uniwersytetu w Bonn, po czym objął analogiczne stanowisko na Uniwersytecie w Gießen, które zajmuje po dzień dzisiejszy. Na Uniwersytetach we Frankfurcie, w Bonn i w Gießen pełnił też okresowo funkcje dziekana wydziału prawa. W 1948 r. przebywał jako docent-hospitant (*Gastdozent*) na Uniwersytecie w Cambridge w Anglii, a w r. 1954 jako profesor hospitant (*Gastprofessor*) na *Georgetown University* w Waszyngtonie (USA).

Profesor Ridder jest współwydawcą takich czasopism, jak „*Neue Politische Literatur*”, „*Blätter für deutsche und internationale Politik*” oraz „*Demokratie und Recht*”, które to pismo zarazem redaguje. Był też współwydawcą ukazującego się do niedawna czasopisma „*Begegnung mit Polen*” oraz członkiem zespołu redakcyjnego szóstego wydania encyklopedii pt. *Staatslexikon*. Należy do zespołu redakcyjnego i grona współpracowników wydawanego od 1981 r. przez *Luchterhand Verlag* tzw. komentarza alternatywnego do Ustawy Zasadniczej RFN (*Alter-*

nativ-Kommentar zum Grundgesetz) oraz stale współpracuje z czasopismem „Das Argument”.

Prof. Ridder wniósł poważny i istotny wkład w rozwój nauki prawa publicznego w ogólności, a konstytucyjnego i porównawczego w szczególności. Nurt jego zainteresowań i badań naukowych jest bardzo szeroki. Poza głównym zrębem, jakim są zagadnienia ustrojowe (konstytucyjne), zajmował się (przez pryzmat zasad ustrojowych państwa) różnymi aspektami (także porównawczymi) prawa administracyjnego, finansowego, wyznaniowego prawa państwowego i prawa międzynarodowego.

Dorobek naukowy prof. Riddera jest imponujący. Obejmuje on, jeśli chodzi tylko o prace opublikowane do połowy 1982 r., 335 pozycji różnego rodzaju. Składają się na to wydawnictwa tzw. zwarte, takie jak dotycząca relacji między kościołem, państwem i radiem w RFN, 75-stronicowa praca *Kirche — Staat — Rundfunk, Grundsatzfragen ihrer Rechtsbeziehungen in der Bundesrepublik Deutschland* z 1958 r. oraz obejmująca 87 stron i wydana także w języku angielskim, francuskim i hiszpańskim rozprawa o konstytucyjnej wolności sztuki w RFN pt. *Freiheit der Kunst nach dem Grundgesetz* z 1963 r. Do tego dochodzą wydane w latach 1965 i 1966 dwie mniejsze pozycje, związane z przygotowawanymi wówczas wprowadzenie do systemu prawnego RFN przepisów o stanie wyjątkowym, wobec których prof. Ridder zajmował jednoznacznie negatywne stanowisko (zob. prace: *Grundgesetz, Notstand und politisches Strafrecht* oraz *Notstand* 66).

Osobno wymienić należy publikację z 1966 r., dotyczącą delegalizacji i zakazu Komunistycznej Partii Niemiec, pt. *Aktuelle Rechtsfragen des KPD — Verbots (Demokratie und Rechtsstaat — Kritische Abhandlungen zur Rechtsstaatlichkeit in der Bundesrepublik)*. Na 62 stronach tej pracy prof. Ridder przeprowadził, w kontekście wspomnianego zakazu, krytyczną ocenę zachodniemieckiego „państwa prawa”. Tej samej problematyki dotyczyła wydana w dwa lata później (w 1968 r.) pod jego współredakcją praca pt. *KPD — Verbot oder mit Kommunisten leben?*, zawierająca materiały z konferencji naukowej, jaka miała miejsce w maju 1967 r. w Düsseldorfie na temat zakazu KPD. W pracy tej prof. Ridder, obok wstępu, pomieścił „votum” dotyczące możliwości przywrócenia legalności tej partii.

W wydanej z kolei w 1975 r. książce pt. *Die soziale Ordnung des Grundgesetzes* (obejmującej 168 stron) zajął się analizą konstytucyjnej zasady, określającej RFN jako państwo socjalne. W 1979 r. ukazała się jego 65-stronicowa publikacja pt. *Zur Ideologie der streitbaren Demokratie*, w której wyraził swe krytyczne stanowisko wobec teorii głoszących, że (burżuazyjno-demokratyczny) system ustrojowy RFN opiera się na swoistej zasadzie „demokracji odporu”, pozwalającej sięgać w jego obronie także do środków sprzecznych z gwarantowanymi konstytucyjnie zasadami demokratycznymi i prawami zasadniczymi. Ponadto przełożył w 1955 r. na język niemiecki, wydaną w 1945 r., książkę Herberta A. Simona *Administrative Behaviour* (tytuł niem.: *Das Verwaltungshandeln*) dotyczącą działania administracji.

Już na tle tego przeglądu można powiedzieć, że w swej działalności naukowo-badawczej prof. Ridder poddawał instytucje ustrojowo-prawne analizie metodologicznie odmiennej od tej, jaką przeprowadza z reguły burżuazyjna nauka prawa. Nie bada on tych instytucji w oderwaniu od poszczególnych zjawisk społecznych, od społecznej treści prawa, od jego uwarunkowań klasowych. Starał się przedstawiać pełny (niespaczony) obraz rzeczywistości ustrojowej (prawnej), głównie Republiki Federalnej Niemiec.

Stwierdzenie to dotyczy także pozostałych przeróżnych form, jakie cechują pa-

letę jego publikacji. Składa się na nią bez mała 100 artykułów lub opracowań w pracach zbiorowych lub w różnych zachodnioniemieckich i zagranicznych czasopismach naukowych, z których dwa ukazały się także w tłumaczeniu na język polski („Przegląd Zachodni” 1/1979 oraz „Sprawy Międzynarodowe” 3/1979). Część tych opracowań (artykułów) nawiązuje do wygłoszonych przez prof. Riddera referatów lub przemówień na sesjach naukowych. Opublikował on także szereg tzw. komunikatów naukowych (*Beiträge*), różne artykuły publicystyczne czy krótkie informacje (noty) naukowe.

Osobną pozycję w jego opublikowanym dorobku zajmuje 40 recenzji cudzych publikacji naukowych, do czego dochodzą 23 glosy do orzeczeń sądowych, a nadto różne komentarze czy też ekspertyzy związane z projektami aktów normatywnych oraz wywiady i listy tzw. czytelnicze w gazetach i czasopismach, a wśród nich także tzw. listy otwarte. Napisał przedmowy do sześciu publikacji innych autorów, a w tym do wydanej w 1979 r. drukiem w *Rochus Verlag* w Düsseldorfie pracy niżej podpisanego pt. *Zum ostpolitischen Vollzugsdefizit. Rechtspolitische Aspekte der Realisierung des Vertrags vom 7. Dezember 1970 zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Volksrepublik Polen*.

Jest wreszcie autorem 20 haseł w różnych encyklopediach specjalistycznych prawnopolitycznych, takich jak np. wspomniana już, a wydawana przez *Görresgesellschaft* encyklopedia o państwie (*Staatslexikon*) oraz słownik prawa międzynarodowego (*Wörterbuch des Völkerrechts*) Struppa — Schlochauera.

Jeśli idzie o problematykę, poruszaną w jego pracach, to składa się na nią szeroki wachlarz zagadnień, by obok tematów, o których była już wyżej mowa, wymienić tytułem przykładu takie sprawy, jak obywatelstwo (w szerokim ujęciu porównawczym), system administracji finansowej i sądownictwa finansowego, prawo własności, aspekty polityczne Wspólnoty Europejskiej, swoboda wyrażania przekonań, wojna i prawo wojenne w prawie międzynarodowym i w doktrynie tegoż prawa, demokracja a system (porządek) prawny, federalizm w RFN, problemy wewnętrznej wolności i publicznych zadań prasy i jej stosunku do tajemnicy państwowej, różne aspekty finansowania partii politycznych przez państwo w RFN, doktryna konstytucyjna państwa hitlerowskiego, neonazizm, zbrodnie SS, społeczne zadania prawników, *numerus clausus* a zasada wolności nauki oraz relacje między tą zasadą a organizacją nauki, sprawy rozbrojenia w Europie po konferencji w Helsinkach, specyficzna i często kontrowersyjna rola Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w systemie ustrojowym RFN.

W szczególniejszy sposób, obok problematyki dotyczącej ustawodawstwa o stanie wyjątkowym, prof. Ridder zajmował się w ujęciu krytycznym bulwersującą w ostatnim dziesięcioleciu opinię publiczną RFN sprawą tzw. zakazu (ograniczenia) wykonywania zawodu w służbie publicznej ze względu na przekonania polityczne lub przynależność do partii, uznanej za ekstremistyczną czy nawet „wrogą konstytucji”, mimo że nie została ona z tego powodu w trybie przewidzianym w Ustawie Zasadniczej zdelegalizowana. Wskazywał on zarazem na wyraźne antylewicowe ostrze tej sprawy.

W twórczości naukowej profesora Riddera nie sposób nie wyodrębnić tej jej części, która dotyczy stosunku Republiki Federalnej Niemiec do realiów terytorialno-politycznych w Europie, będących konsekwencją klęski i upadku Rzeszy Niemieckiej po II wojnie światowej. Prof. Ridder jako — jak dotąd — jeden z nielicznych przedstawicieli zachodnioniemieckiej doktryny prawa, przeciwstawia się od szeregu lat opartym na rewizjonizmie terytorialno-politycznym założeniom polityki RFN, obstającym przy tezie o rzekomo dalszym istnieniu Rzeszy Niemiec-

kiej według stanu terytorialnego z 1937 r. i o (częściowej choćby) identyczności RFN z tak pojętym, a w rzeczy samej fikcyjnym państwem ogólnoniemieckim. Stoi on niezmiennie na gruncie definitywnie prawnie uregulowanej kwestii zachodniej granicy państwowej Polski na Odrze i Nysie Łużyckiej oraz na stanowisku odrębnej, pełnej podmiotowości międzynarodoprawnej sukcesorek upadłej Rzeszy, tj. RFN i NRD. Zajmuje w związku z tym zdecydowanie krytyczny stosunek do będących wykładnikiem negacji tych realiów założeń systemu prawnego (ustawodawstwa i judykatury) Republiki Federalnej Niemiec, kolidujących także z zawartymi przez nią układami normalizacyjnymi (tzw. wschodnimi) z lat 1970 - 1972. Szczególną uwagę poświęcał przy tym opartemu na tych założeniach prawu o obywatelstwie w RFN, które obstaje — jak wiadomo — przy dalszym istnieniu instytucji tzw. niemieckiej (ogólnoniemieckiej) przynależności państwowej o zasięgu terytorialno-personalnym z 1937 r. Jej zdecydowanie krytycznej ocenie dawał prof. Ridder wyraz nie tylko w swych publikacjach (np. w przetłumaczonym również na język polski) artykule pt. „Niemiecka przynależność państwowa” a dwa państwa niemieckie, lecz także w referatach na forum międzynarodowym. Wymienić tu wypada zwłaszcza referat na Kollokwium Międzynarodowego Zrzeszenia Prawników Demokratycznych w Brukseli w maju 1979 r., opublikowany ostatnio pt. *Bemerkungen zum juristischen Inhalt und zur politischideologischen Funktion der Doktrin von der deutschen Staatsangehörigkeit* w (wydanej pod współredakcją prof. Riddera) pracy zbiorowej pt. *New Directions in International Law* (Frankfurt a. M., New York 1982).

Nie trzeba dodawać, że jego trafne i należyte uzasadnione stanowisko w tych sprawach, choć odbiegające od zawsze jeszcze przeważającego poglądu zachodnoniemieckiej nauki prawa, jest w swej istocie zbliżone ze stanowiskiem doktryny PRL i NRD, służy więc pośrednio także polskiej racji stanu. Stwierdzić to trzeba, choćby ze względu na to, że profesor Ridder, poza swą działalnością naukową, udziela się od ponad 30 lat w Towarzystwie Niemiecko-Polskim Republiki Federalnej Niemiec (*Deutsch-Polnische Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland e.V.*) z siedzibą w Düsseldorfie. Był przez szereg lat (1973 - 1977) II przewodniczącym, a od 1977 r. w kolejnych dwuletnich kadencjach pełni funkcję I przewodniczącego tego Towarzystwa, bardzo skądinąd zasłużonego na polu propagowania w RFN idei pełnej normalizacji stosunków z Polską na gruncie układu z 7 grudnia 1970 r. i zawartej w nim bezwzględnej akceptacji polskiego terytorialnego stanu posiadania.

Wymienić należy tu także zainteresowania prof. Riddera językiem polskim oraz historią i kulturą narodu polskiego, do którego żywi on prawdziwe uczucia przyjaźni.

Nie sposób pominąć także wieloletniej więzi, jaka łączy prof. Riddera z Instytutem Zachodnim w Poznaniu i to tak w zakresie współpracy naukowej, jak i w charakterze przewodniczącego Towarzystwa Niemiecko-Polskiego RFN, które to Towarzystwo współdziała na gruncie partnerstwa z Instytutem Zachodnim jako ze stowarzyszeniem naukowym. Prof. Ridder w czasie swych wizyt w Instytucie Zachodnim wygłosił kilkakrotnie wykłady.

Lech Janicki